

A csíki Gábor Áron

A háromszéki ágyúöntő Gábor Áron legendás alakja társtalán példaként véssődött az emberek tudatába. Egy évszázadnyi idő elteltével értesült a tudományos világ arról, hogy Gábor Áron egyedülállónak tartott vállalkozásával más, hasonlóan eredményes kezdemények versenyeztek. Bözödi György egyik tanulmánya az 1848—1849-es máramarosi Mózes Károly és Vilmos irányította fegyver- és lőporgyártásról ad kielégítő felvilágosítást. Előreláthatólag a máramarosi Gábor Áronok tevékenységével sem zárható le a polgári demokratikus forradalmat ellátó erdélyi hadiipar története, hisz már rég tudunk olyan (csíkszépvízi, szentdomokosi, csíkszeredai, magyarhermányi, lövétei, marosvásárhelyi és székelyudvarhelyi) „hadiüzemekről”, amelyeket csak a történészek földolgozásra váró jegyzetanyaga vagy a bűvárlathiány tart homályban.

Ezúttal a legnagyobb erdélyi lőporgyárról, a csíkmadarasiról szeretnénk megemlékezni. Története 1849 márciusában kezdődött, amikor Csíkszereda vált a székelyföldi ágyúgyártás központjává. A lőporgyár leghitelesebb dokumentumából, a „Csík-Madarasi Alladalmi Ágyúöntőde és Lőporgyár Igazgatójának Ügyviteli Jegyző Könyvé”-ből — amely a második világháború idején kallódott el, és amelynek tartalmáról mindössze Alapy Gyula megbízható közleménye (*A székely lőporgyártás és ágyúöntés 1849-ben*. Századok, 1926.) értesíti az utókort — a következő tudnivalókat szoríthatjuk dióhéjba.

Bodor Ferenc, a szentdomokosi rézbánya igazgatója, az agyagfalvi népgyűlésen elvállalta a fúrás nélküli ágyúcső öntésének megindítását. A Honvédelmi Bizottmány küldöttjeivel 1848. november második felében a bodvaji vasgyárba utazott, ahol az olvasztókemence, a korán beállott kemény fagy miatt, már kihűlőfélben volt, de Bodor nagy fáradtsággal, a munkások segítségével 3 hatfontos ágyút és 700 darab vasgolyót öntetett. A munkálatoknál Gábor Áron is jelen volt, és itt sajátította el az ágyúöntés titkát.

Miután Heydt osztrák dragonyosaival leromboltatta az ágyúgyárt (1848. december), Bodor Ferenc visszatért a domokosi rézbányához. Itt kéri fel a Csík-széki Térparancsnokság kiküldöttje löpor-, gyutacs- és ágyúgyár fölállítására, s évi 1500 forint fizetéssel Gál Sándor ezredes ki is nevezte őt a madarasi ágyúöntőde és lőporgyár igazgatójává. A kinevezést Csányi László kormánybiztos is megerősítette. A gyár települ a csíkmadarasi Kozma és Szörcei fűrészmalmának telkét választották ki. Építését március 18-án kezdték meg a Csík megyei zászlóalj 5., 6., 8. és 12. százada, valamint a környék lakosságának segítségével. Ennek a lelkes, forradalmi lendületű megmozdulásnak tulajdonítható, hogy igen rövid idő alatt eljuthattak a termelés beindításához. A lőporgyár május 1-én üzembe is lépett.

Bodor éjjel-nappal dolgozik: raktártervet készít, elküldi Gál ezredesnek a Szentdomokoson építendő állami pénzverdére vonatkozó javaslatát, kidolgozza a lőporgyártási utasításokat, az ágyú- és puskagyutacs-készítési szabályokat, Bem tábornok fogadására (június 17.) utat csináltat, ajánlatot tesz durranhigany gyártására, salétromfőzésre alkalmas helyeket keres, puszkapormintákat állít elő, kimutatást készít a löpor elosztásáról, és minden 48 órában jelentést küld Gál ezredesnek a gyár tevékenységéről.

Hetente 28—30 mázsa löport gyártottak, és még többet is termelhettek volna, ha a salétrom- és pénzhány nem lépett volna föl mindennapi akadályként. Bodor egyéniségére jellemző, hogy a sajátjából és az anyósától kért kölcsönből több mint 10 000 forintot fordított a gyár üzemeltetésére.

A cári és a császári csapatok egyre fenyegetőbbben közelednek. Ebben a kritikus helyzetben, augusztus elején, a gyergyószentmiklósi szolgabíró kérí föl a gyár készleteinek elszállítására, de a visszatérő levélvivő a szolgabíróság felosztásáról számol be. Augusztus 3-án abbahagyják a munkát, de a munkások — Bodor kérésére — a gyár közelében tartózkodnak. Kifizeti az összes építő- és lö-

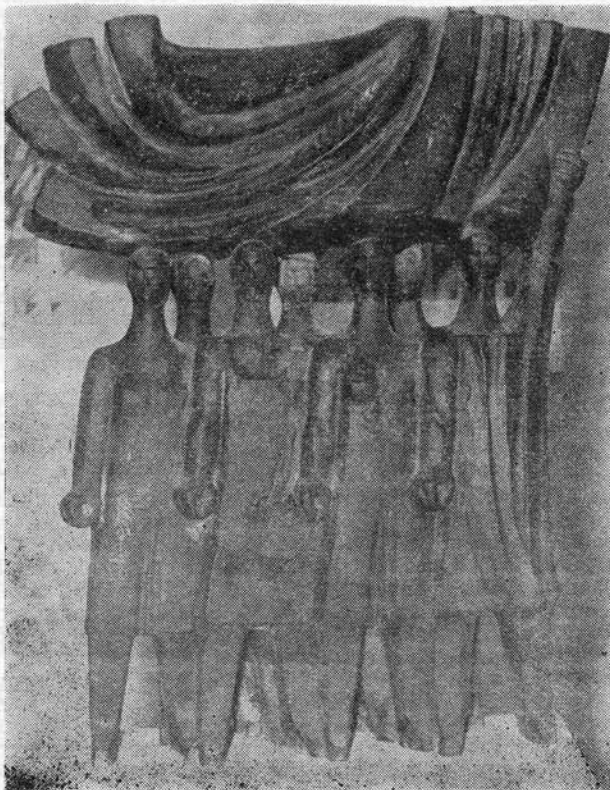
porkészítő munkást: 869 forintot oszt szét a sajátjából. Augusztus 7-én a következő, tartalmával és egyszerűségével is megható szöveget írja be jegyzőkönyvébe: „...feles számú muszka és császári gyalog és lovas katonaság körül keríti a gyár helyét és a gyárat és aztat, állván 14 darab kész épületekből, 4 vízkerekeken hajtott lőporgyárból... és lőporgyári tetemes készletekkel egyetemben porrá égeti és az épületeket földig rontja. Csík-Madaras, Augusztus 7-én este, 1849-ben. Az igazgató.“

Bodor Ferencet elfogják, és két évi rabság után, 1851 áprilisában szabadul ki a börtönből. Tízgyermekes családja a megtorlás éveiben a legnagyobb nyomorban színlődött, a hős apa pedig koldusbotra jutva Marosvásárhelyen fejezte be életét.

A történettudomány valamennyire már tisztázta Bodor Ferenc és Gábor Áron viszonyát az ágyúöntés kérdésében. Bodor Ferenc kezdeményezése, magas szintű szaktudása elvitathatatlan. Mégis, mindmáig alig-alig emlékeznek meg róla, mert egyesek legendarombolástól tartanak. A szakavatott történészekre hárul az a sürgető feladat, hogy a föllelhető gazdag dokumentumanyaggal megerősítsék a *Jegyzőkönyv* hitelességét és a két forradalmár egymásrautaltságát a közös célért vívott harcban.

Ha figyelembe vesszük, hogy a hadseregben és a hadiiparban a munkamegosztás, a katonák és a dolgozók közötti viszony, a bérezés mindig fejlettebb volt, mint az illető társadalmi rendszerben, akkor ez a marxi észrevétel — úgy gondolom — egy forradalmi hadsereget ellátó iparra még megnyugtatóbban vonatkoztatható. Ha a hadiiparban foglalkoztatottak társadalmi hovatartozását vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy azok a munkások, akik az utolsó pillanatokig termeltek a forradalmi seregeknek, a hazai munkásosztály előcsatárai közé tartoztak. A csíki dolgozó nép részvétele a hadiipari termelésben és a szabadságharcban a legelső és a legegységesebb forradalmi mozgalom volt ezen a vidéken, olyan nagy lendületű, magas röptű, belső indítékoktól érlelt és táplált mozgalom, amelynél haladóbb addig nem létezett.

Komán János

Veress József:
Szolidaritás